

ŁĄCZENIE SPÓŁEK KAPITAŁOWYCH

**Regulacje prawnorachunkowe
w Kodeksie spółek handlowych
i innych ustawach**

Dawid Rejmer

ŁĄCZENIE SPÓŁEK KAPITAŁOWYCH

**Regulacje prawnorachunkowe
w Kodeksie spółek handlowych
i innych ustawach**

Dawid Rejmer

Stan prawny na 1 stycznia 2023 r.

Recenzenci

Prof. dr hab. Ewa Walińska

Dr hab. Aleksander J. Witosz

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne

Agnieszka Witczak

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegając przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8328-294-7

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Przedmowa	13
Wstęp	15
Rozdział 1	
Kluczowe zagadnienia prawa bilansowego dotyczące łączenia się spółek	21
1. Uwagi wprowadzające	21
1.1. Obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych i sporządzania sprawozdania finansowego przez spółki prawa handlowego	21
1.2. Spółki, do których stosuje się ustawę o rachunkowości	23
1.3. Spółki, które są zobowiązane do stosowania MSR i MSSF oraz w zakresie tam nieuregulowanym stosują ustawę o rachunkowości	23
1.4. Spółki, które podjęły decyzję o stosowaniu MSR, MSSF oraz w zakresie tam nieuregulowanym ustawy o rachunkowości	24
2. Sprawozdanie finansowe	25
3. Konstrukcja bilansu: aktywa i pasywa	28
3.1. Definicja bilansu	28
3.2. Definicja aktywów	28
3.2.1. Uwagi wprowadzające	28
3.2.2. Kontrola nad zasobem	30
3.2.3. Zdarzenia przeszłe	31
3.2.4. Przyszłe korzyści ekonomiczne	32
3.2.5. Wiarygodnie określona wartość	34
3.3. Struktura aktywów	36
3.4. Definicja pasywów	37
3.5. Definicja zobowiązania	40
3.5.1. Uwagi wprowadzające	40
3.5.2. Zdarzenia przeszłe	41
3.5.3. Wpływ korzyści ekonomicznych	42
3.5.4. Wiarygodna wycena	43

3.6. Kapitał własny	45
3.6.1. Uwagi wprowadzające	45
3.6.2. Kapitał podstawowy	46
3.6.3. Kapitały zapasowe i rezerwowe	47
4. Rachunek zysków i strat oraz jego wpływ na kształtowanie kapitału własnego	50

Rozdział 2

Plan połączenia jako kluczowy dokument procedury łączenia się spółek – perspektywa prawa handlowego i prawa bilansowego	54
1. Uwagi wprowadzające	54
2. Sposoby ustalenia oraz prezentacji stosunku wymiany	55
2.1. Istota stosunku wymiany	55
2.2. Sposoby ustalenia stosunku wymiany	56
2.2.1. Uwagi wprowadzające	56
2.2.2. Ustalenie stosunku wymiany na podstawie wyceny udziałów lub akcji	56
2.2.3. Ustalenie stosunku wymiany na podstawie wartości aportowej przejmowanego majątku	67
2.2.4. Ustalenie stosunku wymiany na podstawie współczynnika cena do zysku oraz wskaźnika zysk na akcję	68
2.2.5. Ustalenie stosunku wymiany na podstawie negocjacji między łączącymi się spółkami	72
2.3. Brak jednego poprawnego stosunku wymiany	74
2.4. Dopuszczalność występowania wielu stosunków wymiany dla danego połączenia	75
2.5. Ustalenie stosunku wymiany w drodze negocjacji a prawa wspólników	78
2.6. Dopuszczalność prezentacji stosunku wymiany w liczbach wymiernych	81
3. Dopłaty w spółce przejmującej lub nowo zawiązanej – perspektywa prawna i księgowa	88
3.1. Wysokość maksymalnych dopłat	88
3.2. Dopłaty a stosunek wymiany	95
3.3. Dobrowolność dopłat	97
3.4. Ujęcie księgowe dopłat od wspólników	99
3.5. Źródło pokrycia i źródło finansowania dopłat dla wspólników	101
3.6. Brak źródła pokrycia dopłat w kapitałach własnych	107
4. Ustalenie wartości majątku spółki i oświadczenie o stanie księgowym spółki	110
4.1. Brak konieczności ustalenia wartości majątku spółki przejmującej	110
4.1.1. Wykładnia językowa i wykładnia celowościowa art. 499 § 2 pkt 3 k.s.h.	110

4.1.2. Stanowisko większościowe (odmienne) – obowiązek ustalenia wartości majątku spółki przejmującej	116
4.1.3. Polemika ze stanowiskiem większościowym	119
4.1.4. Oświadczenie o stanie księgowym	124

Rozdział 3

Etapy procedury połączenia pozostające w związku z problematyką rachunkowości

1. Sprawozdanie uzasadniające połączenie	131
1.1. Uwagi wprowadzające	131
1.2. Uzasadnienie stosunku wymiany	132
1.3. Zakres ujawnianych informacji	134
1.4. Szczególne trudności związane z wyceną udziałów lub akcji	135
1.5. Termin sporządzenia sprawozdania uzasadniającego połączenie	136
1.6. Informacje o charakterze rachunkowym w sprawozdaniu uzasadniającym połączenie	137
2. Obowiązki informacyjne zarządów spółek uczestniczących w połączeniu ...	137
2.1. Uwagi wprowadzające	137
2.2. Rodzaje zmian w aktywach i pasywach będące przedmiotem obowiązku informacyjnego	139
2.3. Analiza pojęcia „istotnych” zmian w aktywach i pasywach	141
2.4. Proponowane kierunki zmian legislacyjnych	146
3. Badanie planu połączenia	147
3.1. Uwagi wprowadzające	147
3.2. Cel badania planu połączenia w Polsce oraz w wybranych państwach europejskich	148
3.3. Biegły badający plan połączenia a biegły sądowy	153
3.4. Brak wymagań dotyczących niezależności biegłego	159
3.5. Kwalifikacja prawna badania biegłego	162
3.5.1. Uwagi wprowadzające	162
3.5.2. Badanie biegłego jako usługa atestacyjna	162
3.5.3. Badanie biegłego jako odrębny rodzaj opinii	164
3.5.4. Analiza rozwiązania przyjętego w ustawodawstwie francuskim ...	165
3.5.5. Opinia z badania a <i>fairness opinion</i>	167
3.6. Przedmiot badania i metoda pracy biegłego	169
3.7. Opinia biegłego	174
3.8. Wyłączenie obowiązku badania planu połączenia przez biegłego	178

Rozdział 4

Metody i rozliczenie połączenia spółek w świetle prawa bilansowego

1. Uwagi wprowadzające i terminologiczne	182
1.1. Połączenia w sensie prawnym, rachunkowym i ekonomicznym	182
1.2. Uwagi terminologiczne	183

1.3. Zakres stosowania przepisów ustawy o rachunkowości o połączeniu spółek	185
1.4. Istniejące metody rachunkowego rozliczenia połączenia	188
1.5. Metoda rachunkowego rozliczenia połączenia a prawa wspólników i kapitały własne spółki	190
2. Metoda łączenia udziałów	191
2.1. Warunki zastosowania metody łączenia udziałów	191
2.2. Przebieg stosowania metody łączenia udziałów	194
3. Metoda nabycia	197
3.1. Przebieg stosowania metody nabycia – uwagi wprowadzające	197
3.2. Wartość księgową aktywów i pasywów	198
3.3. Aktywa i pasywa podlegające ujawnieniu	200
3.4. Wartość godziwa aktywów i pasywów spółki przejętej	201
3.5. Wyłączenie kapitału własnego spółki przejętej	205
3.6. Cena przejęcia	206
3.6.1. Uwagi wprowadzające	206
3.6.2. Cena rynkowa nowych udziałów lub akcji przyznanych wspólnikom spółki przejmowanej lub spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki	207
3.6.3. Cena nabycia udziałów lub akcji własnych przyznanych wspólnikom spółki przejmowanej	208
3.6.4. Wartość godziwa innych form zapłaty	211
3.6.5. Wpływ dopłat od wspólników na cenę przejęcia	211
3.6.6. Korekta ceny przejęcia a plan połączenia	214
3.7. Rozpoznanie wartości firmy lub ujemnej wartości firmy	217
3.8. Ustalenie, która ze spółek jest spółką przejmującą, a która przejętą	219
3.8.1. Uwagi wprowadzające	219
3.8.2. Stanowisko pierwsze	220
3.8.3. Stanowisko drugie	222
3.8.4. Metoda nowej jednostki jako rodzaj metody nabycia	230
4. Wpływ wyboru metody rozliczenia połączenia na kapitał własny spółki przejmującej lub nowo zawiązanej	233
4.1. Uwagi wprowadzające	233
4.2. Metoda łączenia udziałów a zmiana kapitału własnego	234
4.3. Metoda nabycia a zmiana kapitału własnego	235
4.3.1. Uwagi wprowadzające	235
4.3.2. Połączenie rozliczane przez przyznanie nowych udziałów lub akcji	236
4.3.3. Połączenie rozliczane przez przyznanie udziałów lub akcji własnych	241
4.4. Prezentacja dodatniego kapitału powstającego w wyniku połączenia w sprawozdaniu finansowym spółki przejmującej lub nowo zawiązanej	243

4.5. Prezentacja ujemnego kapitału powstającego w wyniku połączenia w sprawozdaniu finansowym spółki przejmującej lub nowo zawiązanej	246
5. Rozliczenie połączenia zgodnie z MSSF	250
5.1. Zakres stosowania	250
5.2. Przepisy właściwe dla rachunkowego rozliczenia połączeń jednostek pozostających pod wspólną kontrolą	253
5.3. Wybrane różnice między rozliczeniem połączenia zgodnie z MSR i MSSF a rozliczeniem połączenia zgodnie z ustawą o rachunkowości	257

Rozdział 5

Wpływ rozliczenia połączenia na sytuację korporacyjną spółek biorących w nim udział oraz ich wspólników	259
1. Uwagi wprowadzające	259
2. Wpływ rachunkowego rozliczenia połączenia na sumę dywidendową	260
2.1. Sposób obliczenia sumy dywidendowej	260
2.2. Wpływ ujemnego kapitału z połączenia na sumę dywidendową	261
2.3. Metoda łączenia udziałów a suma dywidendowa	263
2.4. Metoda nabycia a suma dywidendowa	265
2.4.1. Wyłączenie zysku spółki przejmowanej lub spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki	265
2.4.2. Amortyzacja wartości firmy lub odpisy od ujemnej wartości firmy	266
2.4.3. Wpływ metody ustalenia ceny przejęcia w połączeniu realizowanym etapami na wartość firmy	268
3. Rozliczenie połączenia a prawa korporacyjne wspólników spółki przejmującej lub nowo zawiązanej	272
4. Rozliczenie połączenia a pokrycie kapitału zakładowego	275
4.1. Uwagi wprowadzające	275
4.2. Pokrycie kapitału zakładowego w metodzie nabycia	278
4.3. Pokrycie kapitału zakładowego w metodzie łączenia udziałów	281
4.4. Pokrycie kapitału zakładowego w sensie prawnym	282
5. Zamknięcie ksiąg rachunkowych i obowiązki sprawozdawcze	286
5.1. Uwagi wprowadzające	286
5.2. Obowiązek dokonania inwentaryzacji a dzień połączenia	288
5.3. Obowiązek sporządzenia sprawozdania finansowego za spółkę przejmowaną lub spółkę łączącą się przez zawiązanie nowej spółki	290
5.4. Sprawozdanie finansowe sporządzane za spółkę przejmowaną lub spółkę łączącą się przez zawiązanie nowej spółki jako sprawozdanie roczne	291
5.5. Obowiązek badania sprawozdania finansowego sporządzonego za spółkę przejmowaną lub spółkę łączącą się przez zawiązanie nowej spółki	293

5.6. Obowiązek przedstawienia do zatwierdzenia sprawozdania finansowego sporządzonego za spółkę przejmowaną lub za spółkę łączącą się przez zawiązanie nowej spółki	295
5.7. Zagadnienie podziału zysku spółki przejmowanej lub spółki łączącej się przez zawiązanie nowej spółki w kontekście rachunkowych zasad rozliczenia połączenia	297
5.8. Obowiązek złożenia sprawozdania finansowego spółki przejmowanej lub spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki do rejestru	302
Podsumowanie i wnioski <i>de lege ferenda</i>	305
1. Swoboda w określaniu stosunku wymiany	305
2. Pokrycie dopłat przy połączeniu przez przejęcie oraz wpływ dopłat na ustalenie wartości firmy	307
3. Możliwość wyboru metody księgowego rozliczenia połączenia	308
4. Możliwość przeszacowania wartości aktywów z wartości bilansowej do wartości godziwej	308
5. Możliwość wykazania dodatkowego aktywa „wartość firmy”	309
6. Możliwość utworzenia kapitału zakładowego nieznajdującego pokrycia w majątku spółki przejmowanej lub spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki	310
7. Wpływ metody księgowego rozliczenia połączenia na prawa wspólników, w szczególności na prawo do zysku	311
8. Możliwość wpływu spółek uczestniczących w połączeniu na sumę dywidendową po połączeniu	313
9. Uwaga końcowa	314
Bibliografia	315
Orzecznictwo	323

WYKAZ SKRÓTÓW

Źródła prawa

dyrektywa 2017/1132	- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1132 z 14.06.2017 r. w sprawie niektórych aspektów prawa spółek (Dz.Urz. UE L 169, s. 46)
k.c.	- ustawa z 23.04.1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.)
k.h.	- rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.06.1934 r. - Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.) - akt archiwalny
k.p.c.	- ustawa z 17.11.1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.)
k.s.h.	- ustawa z 15.09.2000 r. - Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1467 ze zm.)
KSR	- Krajowy Standard Rachunkowości
MSR	- Międzynarodowe Standardy Rachunkowości
MSSF	- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej
MSUA 3000	- Międzynarodowy Standard Usług Atestacyjnych 3000 (zmieniony)
u.b.r.	- ustawa z 11.05.2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym (Dz.U. z 2022 r. poz. 1302 ze zm.)
u.KRS	- ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2022 r. poz. 1683 ze zm.)
u.o.i.f.	- ustawa z 29.07.2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz.U. z 2022 r. poz. 1500 ze zm.)
u.p.d.o.p.	- ustawa z 15.02.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 2587 ze zm.)
u.r.	- ustawa z 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2023 r. poz. 120)

Organy i instytucje

CNCC	- Compagnie Nationale des Commissaires aux Comptes
GPW	- Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie
GUS	- Główny Urząd Statystyczny
IASB	- International Accounting Standards Board (Rada ds. Międzynarodowych Standardów Rachunkowości)
SA	- sąd apelacyjny
SN	- Sąd Najwyższy

Czasopisma, publikatory urzędowe, zbiory orzecznictwa

Dz.U.	- Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej
Dz.Urz. MF	- Dziennik Urzędowy Ministra Finansów
Dz.Urz. UE/WE	- Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej/Wspólnot Europejskich
MoP	- Monitor Prawniczy
MPH	- Monitor Prawa Handlowego
OSNC	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSP	- Orzecznictwo Sądów Polskich
PPH	- Przegląd Prawa Handlowego
PPP	- Przegląd Prawa Publicznego
Pr.Sp.	- Prawo Spółek

PRZEDMOWA

Niniejsza publikacja jest oparta na rozprawie naukowej obronionej w 2022 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W tym miejscu pragnę podziękować następującym osobom: profesorowi Konradowi Osajdzie za wysłuchanie mojej propozycji tematu rozprawy doktorskiej i wskazanie najlepszego możliwego promotora do zagadnienia będącego przedmiotem niniejszej publikacji; doktorowi habilitowanemu Arturowi Nowackiemu, promotorowi mojej rozprawy, za wszelką pomoc, życzliwość oraz konstruktywną polemikę, która sprawiła, że praca doktorska przyjęła swój ostateczny kształt; profesorowi Tomaszowi Sójce oraz profesorowi Krzysztofowi Oplustilowi, recenzentom mojej rozprawy, za wszelkie wskazówki oraz zachętę do opublikowania pracy doktorskiej. Wielkie podziękowania należą się także mojej rodzinie, a zwłaszcza mojej żonie za wsparcie w tej kilkuletniej pracy oraz mojej mamie za inspirację, żeby pójść w jej ślady.

Motywacją do zajęcia się zagadnieniem rachunkowych aspektów łączenia spółek kapitałowych były moje doświadczenia zawodowe. Łączenie się spółek wywołuje praktyczne problemy na styku prawa handlowego i rachunkowości, które trudno jest rozwiązać bez pogłębionej analizy obu tych obszarów. Z racji swojego wykształcenia, zarówno prawniczego, jak i rachunkowego, dostrzegłem w tym zagadnieniu szansę na zaproponowanie rozwiązań, które mogą być przydatne tak z punktu widzenia teorii prawa, jak i dla praktyków zmagających się z wymagającymi procesami łączenia się spółek.

Publikacja skierowana jest do prawników, księgowych, biegłych rewidentów, dyrektorów finansowych oraz innych osób zaangażowanych w procesy łączenia się spółek. Wartością publikacji są praktyczne przykłady obrazujące możliwość strukturyzowania połączenia od strony prawnej i rachunkowej, ze wskazaniem konsekwencji dla spółek i ich wspólników. Mam nadzieję, że treści zawarte w tej książce będą dla Państwa inspirujące.

Dawid Rejmer

WSTĘP

Połączenia spółek w rozumieniu Kodeksu spółek handlowych są częścią szerszego zjawiska gospodarczego nazywanego fuzjami i przejęciami (ang. *mergers and acquisitions*). Działania uczestników rynku w tym zakresie najczęściej będą przybierały formę prawną zawierania umów sprzedaży udziałów lub akcji czy dokonywania zmian w strukturze podmiotów poprzez procesy transformacyjne (połączenia, podziały, przekształcenia). Niniejsza publikacja koncentruje się na połączeniach w rozumieniu Kodeksu spółek handlowych, czyli zarówno takich, które wpisują się w kategorię fuzji i przejęć, jak i takich, które są dokonywane wyłącznie w celu zmiany struktury istniejącej już grupy kapitałowej.

Łączenie spółek jest przedmiotem regulacji zarówno prawa handlowego, jak i – między innymi – prawa bilansowego oraz prawa podatkowego. W niniejszej publikacji aspekty podatkowe zostały pominięte, a akcent został położony na analizę łączenia spółek na styku prawa handlowego i prawa bilansowego. Wybór zagadnienia został podyktowany potrzebą pogłębionego spojrzenia na kwestię łączenia spółek w zakresie wzajemnego oddziaływania na siebie norm prawa handlowego oraz bilansowego. W literaturze przedmiotu można spotkać w zasadzie wyłącznie ujęcia jednostronne, czyli takie, które analizują zagadnienie albo od strony prawa handlowego, albo od strony prawa bilansowego. Nie jest to podejście trafne, skoro szereg pojęć bilansowych (jak kapitał zakładowy, kapitał zapasowy, zysk) jest elementem także regulacji prawa handlowego. Wymagają one wyjaśnienia na tle całokształtu regulacji prawa bilansowego, które poprzez te pojęcia wpływa na funkcjonowanie prawa handlowego. Należy zwrócić uwagę, że łączenie spółek jest szczególnym wydarzeniem zarówno od strony prawa handlowego, jak i prawa bilansowego. Jest ono na tyle istotne, że podstawowe akty prawne regulujące tę materię (Kodeks spółek handlowych oraz ustawa o rachunkowości) zawierają wyodrębnione części (dział, rozdział) dotyczące wyłącznie tego wydarzenia. Powyższe uzasadnia spojrzenie na połączenie z szerszej perspektywy, ściśle łączącej perspektywę prawa handlowego z perspektywą prawa bilansowego.

Łączenie spółek nie jest instytucją nową, było ono przedmiotem regulacji jeszcze pod rządami Kodeksu handlowego, a nawet wcześniej. Obecny kształt regulacji

prawnohandlowych oraz bilansowych został w dużej mierze podyktowany procesem integracji Polski z Unią Europejską. Prawodawca europejski przywiązuje dużą wagę do instytucji łączenia spółek, czemu daje wyraz chociażby przez rozporządzenie dotyczące stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości oraz dotyczącą tej kwestii dyrektywy.

Publikacja odpowiada na następujące pytania:

1. W jakim zakresie przepisy prawa handlowego, znajdujące się w Kodeksie spółek handlowych i regulujące kwestię łączenia spółek, są spójne bądź niespójne z przepisami prawa bilansowego?
2. W jaki sposób przepisy prawa bilansowego wpływają na pozycję interesariuszy połączenia, tj. spółek przejmujących, przejmowanych, łączących się przez zawiązanie nowej spółki, nowo zawiązanych oraz ich wspólników?
3. Czy, a jeżeli tak, to w jakim zakresie, wskazana byłaby korekta obowiązujących w Polsce przepisów regulujących połączenie spółek w zakresie kwestii bilansowych?

Ponadto konieczne jest też udzielenie odpowiedzi na następujące pytania uzupełniające:

1. W jaki sposób należy interpretować odwołania do pojęć bilansowych zawarte w przepisach Kodeksu spółek handlowych dotyczących połączenia spółek?
2. Czy, a jeżeli tak, to w których przypadkach, analiza prawa bilansowego może pomóc przy rozważaniu problemów interpretacyjnych powstających na gruncie regulacji dotyczącej połączenia spółek zawartej w Kodeksie spółek handlowych?
3. W jaki sposób kwestie połączenia spółek, na styku prawa handlowego i prawa bilansowego, są regulowane przez prawodawcę europejskiego oraz jakie wnioski wynikają z tych regulacji dla oceny prawidłowości implementacji dyrektywy 2017/1132 do polskiego porządku prawnego?

Punktem wyjścia jest przyjęcie założenia, że prawne uwarunkowania połączenia wpływają na jego księgowo rozliczenie, jak również, że sposób tego rozliczenia wpływa na prawa i obowiązki głównych interesariuszy procesu połączenia, tj. spółki przejmowanej i spółki przejmującej lub spółek łączących się oraz spółki nowo zawiązanej oraz ich wspólników¹. Celem publikacji nie jest powielanie szczegółowej analizy ani samych prawnohandlowych aspektów łączenia spółek, ani zagadnień *stricto* rachunkowych, które doczekały się już licznych opracowań. Celem publikacji jest natomiast wyciągnięcie wniosków z dotychczasowych opracowań z zakresu prawa handlowego i prawa bilansowego, rozpatrywanych jednak łącznie, a nie w oderwaniu od siebie.

¹ Przez „wspólników” rozumiem zarówno wspólników, jak i akcjonariuszy. Ilekroć w publikacji posługuję się pojęciem „rachunkowe”, należy to rozumieć szeroko, jako wynikające z całego systemu rachunkowości, a nie jako odnoszące się wyłącznie do ksiąg rachunkowych.

Publikacja podzielona jest na pięć rozdziałów. Rozdział 1 dotyczy wybranych zagadnień prawa bilansowego, które mają znaczenie w kontekście łączenia spółek. W tym kontekście istotne jest przedstawienie aparatu pojęciowego, którym posługuje się ustawodawca przy opisywaniu zdarzeń o charakterze księgowym, a które są również wykorzystywane przy konstruowaniu przepisów prawa handlowego. Ważne jest także ustalenie, czy tym samym pojęciom mogą być nadawane różne znaczenia na gruncie obu gałęzi prawa. Kluczowe znaczenie, w tym kontekście, mają pojęcia kapitału własnego oraz kapitału zakładowego. Jest to bowiem obszar, w którym wzajemne współoddziaływanie prawa handlowego oraz bilansowego jest najsilniejsze. Rozdział 1 stanowi zatem próbę wprowadzenia porządku terminologicznego, który jest niezbędny na dalszym etapie, kiedy to niewłaściwe rozumienie pojęć mogłoby doprowadzić do błędnych wniosków.

Warto zwrócić uwagę, że już w samej warstwie definicji połączenia występuje różnica w semantyce stosowanej przez prawodawców polskiego i europejskiego. Zgodnie z art. 492 k.s.h. spółka przejmowana lub spółki łączące się przekazują na rzecz spółki przejmującej lub nowo zawiązanej „majątek”, natomiast zgodnie z art. 89 dyrektywy 2017/1132 przekazywane są „aktywa i pasywa”. Pojęciom aktywów i pasywów na gruncie prawa prywatnego często przypisuje się nieprecyzyjne znaczenie. Ważne jest zatem to, w jaki sposób pojęcia te zostały zdefiniowane przez polskiego ustawodawcę. Nieprecyzyjna terminologia stosowana na gruncie Kodeksu spółek handlowych może stanowić istotne źródło wątpliwości interpretacyjnych dotyczących poszczególnych przepisów regulujących połączenie.

Rozdział 2 zawiera analizę wybranych elementów planu połączenia oraz załączników do planu połączenia, tj. tych, które są istotne z punktu widzenia bilansowych aspektów połączenia. Istotą połączenia jest nabycie aktywów i pasywów spółki przejmowanej (spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki) przez spółkę przejmującą (spółkę nowo zawiązaną) w zamian za co wspólnicy spółki przejmowanej (spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki) otrzymują udziały lub akcje w spółce przejmującej (spółce nowo zawiązanej). Na gruncie planu połączenia ta operacja gospodarcza jest wyrażana przez stosunek wymiany udziałów lub akcji², zwany także parytetem wymiany. Stosunek wymiany to określenie liczby udziałów lub akcji, które zostaną przyznane wspólnikom spółki przejmowanej (spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki) w odniesieniu do liczby udziałów lub akcji, które takim wspólnikom przysługują w spółce przejmowanej (spółkach łączących się przez zawiązanie nowej spółki).

W zakresie ustalenia stosunku wymiany można wskazać na następujące kwestie budzące wątpliwości, które będą przedmiotem analizy: 1) obowiązek bądź brak obowiązku sporządzenia wyceny na potrzeby ustalenia stosunku wymiany; 2) dopuszczalność

² W dalszej części publikacji posługuję się skróconym wyrażeniem „stosunek wymiany”.

prezentacji stosunku wymiany w liczbach innych niż naturalne³. W szczególności dość powszechnie spotykanym poglądem jest pogląd głoszący, że podstawą do ustalenia stosunku wymiany udziałów są wyceny spółki przejmowanej oraz spółki przejmującej (połączenie przez przejęcie) albo spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki (połączenie przez zawiązanie nowej spółki). W literaturze przedmiotu wyrażany jest jednak także pogląd, zgodnie z którym stosunek wymiany udziałów może być określony dowolnie, czyli w oderwaniu od takich wycen. Poglądy te będą poddane weryfikacji. Nie chodzi tutaj wyłącznie o to, czy do planu połączenia należy załączyć jedną, czy więcej wycen, ale także o to, co miałyby być wyceniane, w jakim celu, a w konsekwencji – jakimi metodami.

Drugim elementem planu połączenia, który ma znaczenie z punktu widzenia rachunkowości, są dopłaty (art. 492 § 2 i 3 k.s.h.). Poza udziałami i akcjami wydawanymi wspólnikom spółki przejmowanej (spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki) plan połączenia może przewidywać mechanizm dopłat dla wspólników bądź od wspólników. By ograniczyć rozliczenia pieniężne przy połączeniu, wysokość dopłat jest ograniczona do 10% wartości bilansowej udziałów lub akcji przyznanych w spółce przejmującej, określonych na podstawie oświadczenia o stanie księgowym spółki przejmującej (połączenie przez przejęcie) lub 10% wartości nominalnej przyznanych udziałów lub akcji (połączenie przez zawiązanie nowej spółki). Celem tej części publikacji będzie analiza dopłat w kontekście zasad przewidzianych w dyrektywie 2017/1132, w szczególności weryfikacja poprawności implementacji dyrektywy w zakresie maksymalnych dopłat. Istotne jest także poddanie analizie kwestii sposobu księgowego pokrycia dopłat oraz wskazanie różnic w tym zakresie między połączeniem przez przejęcie a połączeniem przez zawiązanie nowej spółki. Dopłaty wpływają także na inne kwestie bilansowe. Ustawa o rachunkowości odnosi się po części do wpływu dopłat na strukturę aktywów i pasywów po połączeniu. Dopłaty należy także przeanalizować pod kątem ich wpływu na cenę przejęcia, która jest ustalana jedną z metod księgowego rozliczenia połączenia.

Ostatnie zagadnienie poruszane w rozdziale 2 dotyczy analizy charakteru prawnego oświadczenia o stanie księgowym (art. 499 § 2 pkt 4 k.s.h.). Pojęcie to jest używane wyłącznie na gruncie prawa handlowego i nie ma swojego jednoznacznego odpowiednika w prawie bilansowym. Istotne jest zatem ustalenie, czym jest to oświadczenie, jak powinno być sporządzone oraz jakie informacje powinno zawierać. Istotna jest także ocena przydatności oświadczenia na potrzeby rachunkowego rozliczenia połączenia.

³ W literaturze przedmiotu pojawia się odwołanie do liczb „całkowitych”. Jeśli patrzeć na zbiory liczb, liczby całkowite to liczby naturalne oraz ich ujemne odpowiedniki, jak również liczba zero. W tym kontekście w dalszej części pracy będę posługiwał się określeniami „liczby naturalne” (1, 2, 3, ..., *n*) oraz „liczby wymierne”, czyli takie, które można przedstawić za pomocą ułamka (np. 1/2, 0,86 itd.).

Rozdział 3 dotyczy wybranych czynności przygotowujących połączenie, a następujących po uzgodnieniu planu połączenia. Analiza obejmuje następujące czynności: sporządzenie sprawozdania uzasadniającego połączenie, wypełnienie obowiązku informacyjnego względem wspólników oraz badanie planu połączenia przez biegłego. Istotnym elementem sprawozdania uzasadniającego połączenie jest przedstawienie ekonomicznego uzasadnienia przyjętego stosunku wymiany. Z tego powodu ta część publikacji łączy się z analizą sposobów ustalenia stosunku wymiany przeprowadzoną w rozdziale 2. Celem rozdziału 3 jest odpowiedź na pytanie o to, jakie informacje związane z kwestiami bilansowymi powinny zostać ujawnione w sprawozdaniu uzasadniającym połączenie oraz kiedy takie sprawozdanie powinno zostać sporządzone.

Zarządy spółek podlegających połączeniu mają obowiązek informować się wzajemnie oraz swoich wspólników o istotnych zmianach w aktywach i pasywach (art. 501 § 2 k.s.h.). Ważna jest zatem odpowiedź na pytanie o to, czemu służy przekazywanie tych informacji. Dodatkowo analiza będzie obejmowała ustalenie zdarzeń, które mogą świadczyć o istotnej zmianie w aktywach i pasywach.

W zakresie badania przez biegłego planu połączenia istotnym zagadnieniem jest przede wszystkim tożsamość biegłego badającego plan połączenia. Wątpliwości dotyczą głównie tego, kto może być biegłym badającym plan połączenia i jakie konsekwencje ma przyjęcie, że jest on biegłym sądowym, jak również znaczenia powołania na biegłego rewidenta. Rozdział 3 zawiera także analizę kwalifikacji prawnej opinii z badania planu połączenia.

Rozdział 4 obejmuje problematykę bilansowych metod rozliczenia połączenia. Ustawa o rachunkowości wymienia dwa sposoby księgowego rozliczenia połączenia: metodę nabycia oraz metodę łączenia udziałów. W związku z powyższym należy postawić pytanie o to, czy są to jedyne metody, którymi może być rozliczone połączenie, szczególnie w kontekście stosowania przez niektóre podmioty międzynarodowych standardów rachunkowości.

Istotna jest także odpowiedź na pytania: w jaki sposób w metodzie nabycia powstaje wartość firmy lub ujemna wartość firmy? Jakie skutki ma ujawnienie jednej bądź drugiej wartości dla wspólników spółki przejmującej lub nowo zawiązanej? Z punktu widzenia prawidłowego rozliczenia połączenia metodą nabycia kluczowe znaczenie ma prawidłowe ustalenie, która spółka jest spółką przejmującą, a która jest spółką przejmowaną. Ze względu na fakt, że w literaturze z zakresu rachunkowości powszechnie przyjmuje się, iż spółka przejmująca w rozumieniu prawnohandlowym może być spółką przejmowaną w rozumieniu rachunkowym, niezbędne jest przeprowadzenie pogłębionej analizy prawa bilansowego w tym zakresie.

Rozdział 5 zawiera przegląd głównych zagadnień problemowych na gruncie bilansowego rozliczenia połączenia i jego styku z prawem handlowym, w szczególności ich

wpływu na sytuację korporacyjną wspólników spółki przejmującej lub nowo zawiązanej. Pierwszym pytaniem, które wymaga odpowiedzi, jest pytanie o to, czy księgowana metoda rozliczenia połączenia spółek wpływa na zdolność dywidendową spółki przejmującej lub nowo zawiązanej po połączeniu.

Kolejnym poruszonym zagadnieniem jest sposób, w jaki dochodzi do pokrycia kapitału zakładowego wynikającego z podwyższenia kapitału zakładowego w spółce przejmującej lub utworzenia kapitału zakładowego w spółce nowo utworzonej. Dniem połączenia jest dzień, w którym sąd rejestrowy wpisuje połączenie w rejestrze spółki przejmującej lub spółki nowo zawiązanej. W tym dniu, co do zasady, dochodzi również do podwyższenia kapitału zakładowego (spółka przejmująca) bądź do utworzenia nowego kapitału zakładowego (spółka nowo utworzona). W związku z powyższym powstaje wątpliwość, jak należy traktować sytuację, w której kwota podwyższenia kapitału zakładowego lub utworzony kapitał zakładowy przekracza wartość majątku spółki przejmowanej (spółek łączących się przez zawiązanie nowej spółki).

Obszarem, który został pominięty przez ustawodawcę, i to zarówno na gruncie prawa handlowego, jak również na gruncie prawa bilansowego, jest kwestia sprawozdania finansowego spółki, która w wyniku połączenia jest wykreślana z rejestru. Analiza ma na celu przedstawienie możliwych sposobów uregulowania tej kwestii przez ustawodawcę, jak również ma doprowadzić do przedstawienia najważniejszych problemów wynikających z braku obowiązywania jasnej regulacji w tym zakresie.

Publikacja koncentruje się na zagadnieniu łączenia się spółek kapitałowych, nie odnosi się natomiast do specyficznych zagadnień i trudności związanych z łączeniem się spółek osobowych, szczególnie takich spółek, które nie są zobowiązane do prowadzenia ksiąg rachunkowych. Przedmiotem opracowania nie jest także transgraniczne łączenie się spółek, które jest uregulowane odrębnie zarówno przez prawodawcę europejskiego, jak i przez prawodawcę polskiego. Wreszcie publikacja nie dotyczy tych aspektów prawnych połączenia, które nie mają znaczenia lub mają drugorzędne znaczenie z perspektywy styku prawa handlowego i prawa bilansowego.

Rozdział 1

KLUCZOWE ZAGADNIENIA PRAWA BILANSOWEGO DOTYCZĄCE ŁĄCZENIA SIĘ SPÓŁEK

1. Uwagi wprowadzające

1.1. Obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych i sporządzania sprawozdania finansowego przez spółki prawa handlowego

Prawo handlowe zakresem swojej regulacji obejmuje w szczególności podmioty, których celem jest prowadzenie przedsiębiorstwa, przy czym spółki osobowe¹ mogą być zawiązane wyłącznie w celu prowadzenia przedsiębiorstwa, a spółki kapitałowe mogą być zawiązane w każdym celu prawnie dopuszczalnym. Ustawodawca przesądził wprost, że ani spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, ani prosta spółka akcyjna nie musi prowadzić przedsiębiorstwa². W odniesieniu do spółki akcyjnej ustawodawca zrezygnował z określania celu jej zawiązania, co należy rozumieć w ten sposób, że spółka ta również może być zawiązana w każdym celu prawnie dopuszczalnym³.

¹ Spółka cywilna, mimo że jest zaliczana do spółek osobowych uregulowanych w Kodeksie cywilnym, nie stanowi przedmiotu rozważań w niniejszym rozdziale. Rachunkowość spółki cywilnej jest w praktyce najbardziej zbliżona do rachunkowości spółki jawnej.

² Por. art. 151 § 1 oraz art. 300¹ § 1 k.s.h. Inaczej na gruncie Kodeksu handlowego, gdzie spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością można było zawiązać tylko w celach gospodarczych (por. art. 158 k.h. w brzmieniu pierwotnym).

³ W doktrynie i orzecznictwie powszechnie aprobowany jest pogląd o możliwości utworzenia spółki akcyjnej w każdym celu prawnie dozwolonym, por. m.in.: uchwałę SN z 13.01.2006 r., III CZP 122/05; R. Pabis [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. Z. Jara, Warszawa 2018, komentarz do art. 301, nb 8–19; M. Bieniak [w:] J. Bieniak i in., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2019, komentarz do art. 301, nb 23; W. Popiołek [w:] *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, red. J. Strzępka, Warszawa 2015, komentarz do art. 301, nb 2; M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2018, komentarz do art. 301, nb 1; A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych*, t. 2, *Komentarz do art. 310–633*, Warszawa 2017, komentarz do art. 301, nb 1.

Niezależnie od możliwości istnienia spółek kapitałowych, które zostały powołane w innym celu niż prowadzenie przedsiębiorstwa, należy przyjąć, że w praktyce celem zawierania zdecydowanej większości spółek kapitałowych oraz wszystkich spółek osobowych jest prowadzenie przedsiębiorstwa.

Prowadzenie przedsiębiorstwa wiąże się z kolei z zachodzeniem określonych zdarzeń (w tym z występowaniem operacji gospodarczych), które mają znaczenie z punktu widzenia rachunkowości. Nie ulega wątpliwości, że prowadząc przedsiębiorstwo, spółka sporządza ewidencję rachunkową, która jest jednym ze składników niemajątkowych przeznaczonych do prowadzenia działalności gospodarczej⁴.

Rodzaj prowadzonej przez spółkę ewidencji zależy od kryteriów formalnych oraz ilościowych. Kryteriami formalnymi są forma prawna oraz rodzaj wykonywanej przez spółkę działalności. Kryteria ilościowe to wysokość przychodu, suma bilansowa oraz stan zatrudnienia. Można zatem przyjąć następujący podział spółek występujących w obrocie:

- 1) spółki, do których nie stosuje się ustawy o rachunkowości (z wyjątkiem obowiązku złożenia przez kierownika jednostki oświadczenia o braku obowiązku sporządzenia i złożenia rocznego sprawozdania finansowego, które to oświadczenie składa się we właściwym rejestrze sądowym)⁵;
- 2) spółki, które fakultatywnie mogą stosować ustawę o rachunkowości⁶;
- 3) spółki, do których stosuje się ustawę o rachunkowości⁷;

⁴ Por. art. 55¹ pkt 9 k.c. Prowadzenie ewidencji rachunkowej dostosowanej do rodzaju i rozmiaru przedsiębiorstwa było wymagane już na gruncie Kodeksu handlowego, który wskazywał na podstawowe wymogi rachunkowe w czasach, kiedy nie istniały jeszcze formalne regulacje prawne dotyczące rachunkowości (por. art. 54–59 k.h. w brzmieniu pierwotnym).

⁵ Są to spółki jawne oraz spółki partnerskie, jeżeli ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły mniej niż równowartość w walucie polskiej 2 mln euro (por. art. 2 ust. 1 pkt 2, art. 2 ust. 2a, art. 70a u.r.). Wbrew pozorom skala zjawiska jest spora. Zgodnie z publikacją GUS *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON, 2018 rok* łączna liczba spółek handlowych, spółek cywilnych oraz zarejestrowanych działalności gospodarczych wyniosła na koniec 2018 r. 3.891.500 podmiotów, z czego: działalności gospodarcze stanowiły 3.111.733 (80%), spółki cywilne 289.859 (7,5%), spółki jawne 35.753 (1%), spółki partnerskie 2376 (0,06%). Oznacza to, że łączny udział podmiotów, które mogą zostać zwolnione od prowadzenia pełnej księgowości z uwagi na kryteria ilościowe, wynosi około 90% spośród wszystkich spółek handlowych, cywilnych i osób prowadzących działalność gospodarczą. Same spółki prawa handlowego, spółki jawne i partnerskie stanowią około 8% w stosunku do wszystkich spółek (<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/zmiany-strukturalne-grup-podmiotow/zmiany-strukturalne-grup-podmiotow-gospodarki-narodowej-w-rejestrze-regon-2018-rok,1,23.html>, dostęp: 1.05.2019 r.).

⁶ Są to spółki jawne oraz spółki partnerskie, jeżeli ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły mniej niż równowartość w walucie polskiej 2 mln euro i które zdecydowały się stosować zasady wynikające z ustawy o rachunkowości, pomimo braku takiego obowiązku, i które zawiadomiły o tym fakcie właściwy urząd skarbowy (por. art. 2 ust. 2 u.r.).

⁷ Są to: spółki komandytowe, komandytowo-akcyjne, z ograniczoną odpowiedzialnością, proste spółki akcyjne oraz akcyjne (por. art. 2 ust. 1 pkt 1), jak również spółki jawne i partnerskie, które przekroczyły progi ilościowe lub takie, których wspólnikiem jest inna spółka prawa handlowego.

- 4) spółki, które są zobowiązane do stosowania MSR, MSSF oraz w zakresie tam nieuregulowanym stosują ustawę o rachunkowości⁸;
- 5) spółki, które podjęły decyzję o stosowaniu MSR, MSSF oraz w zakresie tam nieuregulowanym stosują ustawę o rachunkowości.

1.2. Spółki, do których stosuje się ustawę o rachunkowości

Skala prowadzonej działalności determinuje to, czy spółka może korzystać z uproszczonych zasad prowadzenia rachunkowości, czy też nakładane są na nią dodatkowe obowiązki. Można wyróżnić:

- 1) spółki, które są zaliczane do jednostek mikro⁹;
- 2) spółki, które są zaliczane do jednostek małych¹⁰;
- 3) spółki, które stosują standardowe zasady rachunkowości;
- 4) spółki, które stosują standardowe zasady rachunkowości i których sprawozdania finansowe podlegają obowiązkowemu badaniu przez biegłego rewidenta¹¹.

Rachunkowość jednostki obejmuje: 1) przyjęte zasady i polityki rachunkowości, 2) prowadzenie, na podstawie dowodów księgowych, ksiąg rachunkowych, ujmując zapisy zdarzeń w porządku chronologicznym i systematycznym, 3) okresowe ustalanie lub sprawdzanie drogą inwentaryzacji rzeczywistego stanu aktywów i pasywów, 4) wycenę aktywów i pasywów oraz ustalenie wyniku finansowego, 5) sporządzenie sprawozdań finansowych, 6) gromadzenie i przechowywanie dowodów księgowych oraz pozostałej dokumentacji przewidzianej w ustawie o rachunkowości, 7) poddanie badaniu, składanie do właściwego rejestru sądowego, udostępnienie i ogłaszanie sprawozdań finansowych w przypadkach przewidzianych ustawą o rachunkowości¹².

1.3. Spółki, które są zobowiązane do stosowania MSR i MSSF oraz w zakresie tam nieuregulowanym stosują ustawę o rachunkowości

Obowiązek stosowania MSR oraz MSSF na podstawie art. 4 rozporządzenia (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z 19.07.2002 r. w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości¹³ został nałożony na spółki, jeżeli ich papiery wartościowe były dopuszczone do obrotu na regulowanym rynku któregośkolwiek

⁸ Por. art. 2 ust. 3 u.r.

⁹ Por. art. 3 ust. 1a i 1b w zw. z ust. 1e u.r.

¹⁰ Por. art. 3 ust. 1c i 1d w zw. z ust. 1e u.r.

¹¹ Por. art. 64 u.r.

¹² Por. art. 4 ust. 3 u.r.

¹³ Dz.Urz. WE L 243, s. 1.

z państw członkowskich, przy czym obowiązek ten dotyczy wyłącznie skonsolidowanych sprawozdań finansowych. Polski ustawodawca rozszerza obowiązek stosowania MSR oraz MSSF na banki¹⁴. Stosowanie MSR oraz MSSF nie oznacza zupełnego wyłączenia stosowania przepisów ustawy o rachunkowości, ponieważ w zakresie nieuregulowanym (np. w zakresie dotyczącym terminów sporządzania sprawozdania finansowego) zgodnie z art. 2 ust. 3 u.r. stosuje się zasady określone w ustawie o rachunkowości¹⁵.

W związku z powyższym spółka będzie zobowiązana do sporządzania skonsolidowanego sprawozdania finansowego zgodnie z MSR oraz MSSF, jeżeli:

- 1) jest bankiem i dodatkowo jest jednostką dominującą wobec innych spółek, których sprawozdania finansowe podlegają konsolidacji;
- 2) jest spółką, która wyemitowała papiery wartościowe¹⁶, będące przedmiotem obrotu na rynku regulowanym w rozumieniu ustawy o obrocie instrumentami finansowymi, przy czym do rynku regulowanego nie zalicza się alternatywnego systemu obrotu (ASO) ani zorganizowanej platformy obrotu (OTF)¹⁷, i dodatkowo jest jednostką dominującą wobec innych spółek, których sprawozdania finansowe podlegają konsolidacji.

1.4. Spółki, które podjęły decyzję o stosowaniu MSR, MSSF oraz w zakresie tam nieuregulowanym ustawy o rachunkowości

Poza spółkami, które są zobligowane do stosowania MSR oraz MSSF, ustawa o rachunkowości przewiduje, że niektóre inne spółki mogą dobrowolnie zdecydować się na stosowanie MSR i MSSF. Są to:

¹⁴ Por. art. 55 ust. 5 u.r.

¹⁵ A. Janicka [w:] *Ustawa o rachunkowości. Komentarz*, red. E. Walińska, Warszawa 2018, komentarz do art. 55 ust. 5.

¹⁶ W celu określenia, które z instrumentów finansowych stanowią papiery wartościowe, należy posłużyć się definicją zawartą w art. 3 pkt 1 u.o.i.f., zgodnie z którą przez papiery wartościowe należy rozumieć: akcje, prawa poboru w rozumieniu Kodeksu spółek handlowych, prawa do akcji, warranty subskrypcyjne, kwity depozytowe, obligacje, listy zastawne oraz certyfikaty inwestycyjne. Dodatkowo za papiery wartościowe uważa się również inne zbywalne papiery wartościowe, w tym inkorporujące prawa majątkowe odpowiadające prawom wynikającym z akcji lub z zaciągniętego długu, które zostały wyemitowane na podstawie właściwych przepisów prawa polskiego lub obcego. Papierami wartościowymi są także inne zbywalne prawa majątkowe, które powstają w wyniku emisji, inkorporujące uprawnienie do nabycia lub objęcia papierów wartościowych określonych powyżej lub wykonywane poprzez dokonanie rozliczenia pieniężnego, odnoszące się do papierów wartościowych określonych powyżej, walut, stóp procentowych, stóp zwrotu, towarów oraz innych wskaźników lub mierników (prawa pochodne).

¹⁷ Por. art. 3 pkt 2 u.o.i.f. oraz art. 3 pkt 10b u.o.i.f. Więcej o różnicach między rynkiem regulowanym, ASO i OTF zob. w: M. Wierzbowski, P. Wajda [w:] *Prawo rynku kapitałowego. Komentarz*, red. M. Wierzbowski, L. Sobolewski, P. Wajda, Warszawa 2018, komentarz do art. 3, pkt V.

- 1) spółki, które są emitentami papierów wartościowych, będących przedmiotem obrotu na rynku regulowanym – w zakresie sprawozdań jednostkowych¹⁸;
- 2) spółki, które ubiegają się lub zamierzają ubiegać się o to, żeby ich papiery wartościowe były emitowane na rynku regulowanym – w zakresie sprawozdań skonsolidowanych¹⁹ oraz sprawozdań jednostkowych²⁰;
- 3) spółki, które mają status jednostki dominującej niższego szczebla w rozumieniu ustawy o rachunkowości, jeżeli jednostka dominująca wyższego szczebla sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe zgodnie z MSR i MSSF – w zakresie sprawozdania skonsolidowanego tejże jednostki dominującej niższego szczebla²¹;
- 4) spółki wchodzące w skład grupy kapitałowej, w której jednostka dominująca w rozumieniu ustawy o rachunkowości sporządza sprawozdanie finansowe na podstawie MSR i MSSF – w zakresie swoich sprawozdań jednostkowych²²;
- 5) oddziały przedsiębiorcy zagranicznego, jeżeli przedsiębiorca ten sporządza sprawozdanie finansowe zgodnie z MSR i MSSF²³.

2. Sprawozdanie finansowe

Niezależnie od tego, które z omówionych zasad rachunkowości stosuje spółka, najważniejszym z punktu widzenia prawa handlowego celem prowadzenia ewidencji rachunkowej jest ustalenie rzeczywistego stanu aktywów i pasywów, poddanie tych aktywów i pasywów wycenie oraz ustalenie wyniku finansowego. Dokumentem, który w sposób zbiorczy prezentuje te informacje, jest sprawozdanie finansowe. Może być ono następnie poddane badaniu przez biegłego rewidenta i podlega zatwierdzeniu przez wspólników lub akcjonariuszy. Sprawozdanie finansowe składa się z:

- 1) bilansu,
- 2) rachunku zysków i strat,
- 3) informacji dodatkowej obejmującej wprowadzenie do sprawozdania finansowego oraz dodatkowe informacje i objaśnienia²⁴.

¹⁸ Por. art. 45 ust. 1a u.r. Oznacza to, że spółka będąca emitentem papierów wartościowych, które są przedmiotem obrotu na rynku regulowanym, musi sporządzać swoje sprawozdanie skonsolidowane na podstawie MSR i MSSF, natomiast w zakresie sprawozdania jednostkowego ma wybór, czy sporządzać je na podstawie ustawy o rachunkowości, czy też MSR i MSSF. Sprawozdanie „jednostkowe” bywa także określane mianem sprawozdania „statutowego”.

¹⁹ Por. art. 55 ust. 6 u.r.

²⁰ Por. art. 45 ust. 1a u.r. Przez sprawozdanie jednostkowe rozumie się sprawozdanie, które obejmuje jedynie odzwierciedlenie zdarzeń gospodarczych i operacji danej spółki jako osobnego podmiotu prawnego, bez uwzględniania zdarzeń gospodarczych i operacji spółek zależnych danej spółki (sprawozdanie skonsolidowane).

²¹ Por. art. 55 ust. 7 u.r.

²² Por. art. 45 ust. 1b u.r.

²³ Por. art. 45 ust. 1e u.r.

²⁴ Por. art. 45 ust. 2 u.r.

Spółki, których sprawozdanie finansowe jest objęte obowiązkowym badaniem przez biegłego rewidenta, sporządzają również:

- 4) zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym,
- 5) rachunek przepływów pieniężnych²⁵.

Spółki, które spełniają warunki jednostki mikro lub małej w rozumieniu ustawy o rachunkowości²⁶, mogą stosować uproszczenia w prezentacji danych rachunkowych wskazane w załącznikach nr 4 i 5 do ustawy o rachunkowości. Oprócz sprawozdania finansowego niektóre spółki są zobowiązane do sporządzenia sprawozdania z działalności jednostki. Stanowi ono dokument opisowy, w którym spółka zamieszcza dodatkowe informacje, mogące mieć znaczenie dla odbiorców sprawozdania finansowego dotyczące stanu majątkowego, sytuacji finansowej, jak również oceny efektów uzyskiwanych z prowadzonej działalności, wskazanie czynników ryzyka oraz opis potencjalnych zagrożeń.

Sprawozdanie finansowe jest sporządzane na dzień zamknięcia ksiąg rachunkowych. Zasadą jest, że zamknięcie ksiąg rachunkowych następuje: na skutek upływu roku obrotowego, na dzień zakończenia działalności (sprzedaż, likwidacja, zakończenie postępowania upadłościowego), na dzień poprzedzający zmianę formy prawnej, na dzień poprzedzający dzień podziału lub połączenia lub na dzień poprzedzający postawienie spółki w stan likwidacji lub upadłości²⁷.

Przy łączeniu się spółek przewidziano wyjątek, gdy można nie zamykać ksiąg. Chodzi o przypadek, gdy połączenie jest rozliczane księgowo metodą łączenia udziałów i nie powoduje powstania nowej jednostki (połączenie przez przejęcie, przy zastosowaniu metody łączenia udziałów). Termin na zamknięcie ksiąg to trzy miesiące od zdarzeń wskazanych w ustawie. Tym samym sprawozdanie finansowe powinno zostać sporządzone nie później niż w terminie trzech miesięcy od dnia zamknięcia ksiąg. Ten obowiązek jest skorelowany z terminem zatwierdzania sprawozdań finansowych, który wynosi sześć miesięcy od końca roku obrotowego²⁸.

Zgodnie z MSR 1 sprawozdanie finansowe składa się z następujących dokumentów: sprawozdania z sytuacji finansowej na koniec okresu²⁹, sprawozdania z zysku

²⁵ Por. art. 45 ust. 3 u.r. Sprawozdania finansowe podmiotów działających na rynku finansowym, takich jak m.in.: fundusze inwestycyjne, alternatywne spółki inwestycyjne, banki, towarzystwa ubezpieczeniowe, różnią się od sprawozdań finansowych innych spółek działających w pozostałych branżach, zarówno pod względem konstrukcji sprawozdania finansowego, jak również pod względem specyficznych obowiązków dotyczących zawartości tych sprawozdań.

²⁶ Por. art. 3 ust. 1a oraz ust. 1b u.r.

²⁷ Por. art. 12 ust. 2 u.r.

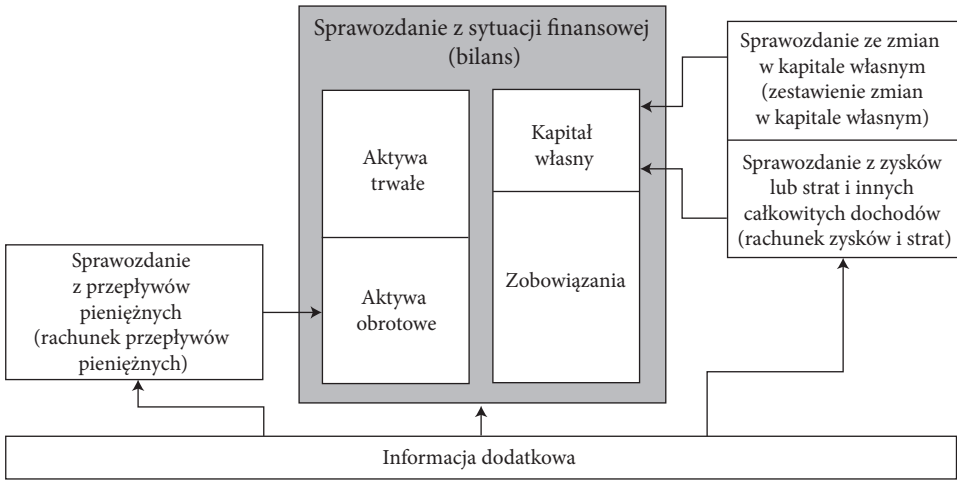
²⁸ Por.: art. 146 k.s.h. w zw. z art. 126 § 1 pkt 2, art. 231 i 395 k.s.h. oraz art. 53 ust. 1 u.r.

²⁹ Odpowiednikiem w ustawie o rachunkowości jest bilans.

lub strat i innych całkowitych dochodów za dany okres³⁰, sprawozdania ze zmian w kapitale własnym za dany okres³¹, sprawozdania z przepływów pieniężnych za dany okres³² oraz informacji dodatkowych zawierających znaczące zasady (polityki) rachunkowości³³.

Przykład:

Spółka XYZ sporządza sprawozdanie finansowe zawierające wszystkie części składowe

Źródło: B. Nita [w:] *Sprawozdanie finansowe według MSSF*, red. B. Nita, W. Hasik, Warszawa 2019, s. 81.

Podmiotem odpowiedzialnym za sporządzenie sprawozdania finansowego jest kierownik jednostki, zatem w przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółki akcyjnej będą to członkowie zarządu³⁴, a w przypadku prostej spółki akcyjnej – członkowie zarządu albo członkowie rady dyrektorów³⁵. Z kolei organem zatwierdzającym sprawozdanie finansowe jest w przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością zgromadzenie wspólników, a w przypadku spółki akcyjnej – walne zgromadzenie³⁶.

³⁰ Odpowiednikiem w ustawie o rachunkowości jest rachunek zysków i strat.

³¹ Odpowiednikiem w ustawie o rachunkowości jest zestawienie zmian w kapitale własnym.

³² Odpowiednikiem w ustawie o rachunkowości jest rachunek przepływów pieniężnych.

³³ Por. B. Nita [w:] *Sprawozdanie...*, red. B. Nita, W. Hasik, s. 80.

³⁴ Por. art. 3 ust. 1 pkt 6 u.r.

³⁵ Por. art. 300⁵² § 1 k.s.h. w zw. z art. 3 ust. pkt 6 u.r.

³⁶ Por. art. 3 ust. 1 pkt 7 u.r.

3. Konstrukcja bilansu: aktywa i pasywa

3.1. Definicja bilansu

Ustawa o rachunkowości nie zawiera definicji legalnej bilansu. W nauce rachunkowości bilans jest definiowany jako „systematyzowane, dwustronne zestawienie wyrażonych w mierniku pieniężnym składników majątku trwałego i obrotowego, źródeł ich finansowania oraz rozliczeń międzyokresowych, sporządzone na określony dzień i w określonym czasie”³⁷. Bilans dzieli się na dwie podstawowe kategorie: aktywa i pasywa. Kluczem do zrozumienia zasad rachunkowości jest przyjęcie podstawowego równania bilansowego, zgodnie z którym aktywa są zawsze równe pasywowi³⁸.

Przykład:

XYZ sp. z o.o. (dalej XYZ) została założona przez Wspólnika A, który wniósł 1 mln zł na pokrycie kapitału zakładowego w wysokości 1 mln zł. XYZ zamierza zakupić nieruchomość za 3 mln zł. W tym celu XYZ zaciąga kredyt w banku na kwotę 2 mln zł.

Uproszczony bilans XYZ wygląda następująco:

Aktywa obrotowe

– Środki pieniężne 3 mln zł

Suma aktywów – 3 mln zł

Kapitał własny

– Kapitał zakładowy 1 mln zł

Zobowiązania

– Kredyt 2 mln zł

Suma pasywów – 3 mln zł

Oba zdarzenia gospodarcze (tj. wniesienie wkładu na pokrycie kapitału zakładowego oraz zaciągnięcie kredytu) są wykazywane w bilansie w taki sposób, żeby aktywa były zawsze równe pasywowi. Wniesienie wkładu i utworzenie udziałów jest rozpoznawane jako zwiększenie środków pieniężnych, a także jako zwiększenie kapitału własnego. Zaciągnięcie kredytu jest rozpoznawane jako zwiększenie środków pieniężnych oraz zwiększenie zobowiązań.

Źródło: opracowanie własne.

3.2. Definicja aktywów

3.2.1. Uwagi wprowadzające

Aktywa to w uproszczeniu majątek spółki, a pasywa to źródła finansowania tegoż majątku. Innymi słowy, aktywa i pasywa to dwa spojrzenia na majątek spółki – akty-

³⁷ Cyt. Z. Kołaczyk [w:] *Encyklopedia rachunkowości*, red. M. Gmytrasiewicz, Warszawa 2005, s. 131.

³⁸ G. Świdorska [w:] *Sprawozdanie finansowe bez tajemnic. Rachunkowość finansowa w praktyce*, red. G. Świdorska, W. Więclaw, Warszawa 2006, rozdział 2, s. 14.

wa to strona „rzeczowa” (co jest w majątku spółki), a pasywa to strona „finansowa” (kto finansuje majątek spółki)³⁹.

Zwyczajowo „lewa strona” bilansu zawiera zestawienie aktywów, tzn. zestawienie składników majątkowych, którymi dysponuje spółka. Ustawa o rachunkowości definiuje aktywa jako kontrolowane przez jednostkę zasoby majątkowe o wiarygodnie określonej wartości, powstałe w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ do jednostki korzyści ekonomicznych⁴⁰. MSR i MSSF nie zawierają definicji aktywów, ale zostały one zdefiniowane w Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej, które stanowią wytyczne i podstawę do sporządzania poszczególnych MSR i MSSF. Zgodnie z pkt 4.4 lit. a Założeń koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej składnik aktywów to zasób kontrolowany przez jednostkę w wyniku zdarzeń z przeszłości, z którego według przewidywań jednostka osiągnie w przyszłości korzyści ekonomiczne⁴¹. Definicja ta nie zawiera sztywnych kryteriów, które muszą być spełnione, aby można było uznać dany zasób za składnik aktywów i tym samym ująć je w bilansie⁴².

Definicje aktywów zawarte w ustawie o rachunkowości oraz w Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej są analogiczne i określają je jako zasób (majątkowy), który:

- 1) jest kontrolowany przez jednostkę,
- 2) powstał w wyniku zdarzeń przeszłych,
- 3) spowoduje osiągnięcie przez jednostkę korzyści ekonomicznych w przyszłości, które to korzyści są prawdopodobne,
- 4) można wiarygodnie wycenić.

³⁹ M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *Rachunkowość finansowa*, Warszawa 2002, s. 52.

⁴⁰ Por. art. 3 ust. 1 pkt 12 u.r.

⁴¹ Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej określają następnie aktywa głównie przez pryzmat przyszłych korzyści, wskazując na wartość, jaka stoi za aktywami w postaci przyszłych wpływów środków pieniężnych lub ich ekwiwalentów: „Przyszłe korzyści ekonomiczne zawarte w składniku aktywów to potencjał – pośredniego lub bezpośredniego – przyczynienia się do wpływu środków pieniężnych i ich ekwiwalentów do jednostki. Potencjał taki może mieć charakter produkcyjny, czyli może stanowić element działalności operacyjnej jednostki. Może on też przyjmować formę możliwości zamiany na środki pieniężne i ich ekwiwalenty albo zdolność do ograniczenia wypływu środków pieniężnych, na przykład poprzez zmniejszenie kosztów produkcji w wyniku wprowadzenia innej technologii. Jednostka wykorzystuje zwykle swoje aktywa do wytworzenia produktów lub usług, które są w stanie zaspokoić pragnienia lub potrzeby klientów. Ze względu na to, że te produkty i usługi zaspokajają pragnienia i potrzeby klientów, są oni gotowi zapłacić za nie i w ten sposób przyczynić się do wpływu środków pieniężnych do jednostki. Same środki pieniężne służą jednostce z uwagi na nadrzędność wobec innych zasobów” – *Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej* [w:] IASB, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, Warszawa 2014, pkt 4.8–4.9, s. 51.

⁴² *Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej* [w:] IASB, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości...*, pkt 4.5, s. 51.

3.2.2. Kontrola nad zasobem

Kontrolowanie zasobu majątkowego jest pojęciem autonomicznym stosowanym na gruncie rachunkowości, które jednak nie zostało zdefiniowane w ustawie o rachunkowości. Przyjmuje się, że kontrola ekonomiczna jest pojęciem szerokim, które nie musi być tożsame z tytułem własności do danego zasobu majątkowego, ponieważ kontrola ekonomiczna może być także sprawowana na podstawie tytułów obligacyjnych, np. umowy leasingu finansowego⁴³. Pewną wskazówkę, jak prawidłowo rozumieć pojęcie kontroli w rachunkowości daje MSR 38 „Wartości niematerialne”, który oprócz szczegółowych rozważań dotyczących wartości niematerialnych (stanowiących jeden z rodzajów aktywów) zawiera uwagi o charakterze ogólnym dotyczące sprawowania kontroli nad zasobem majątkowym. Zgodnie z MSR 38, co do zasady, spółka sprawuje kontrolę nad danym zasobem, jeżeli spełnione są dwa warunki. Pierwszy to uprawnienie spółki do uzyskania przyszłych korzyści ekonomicznych wynikających z tytułu prawnego do danego zasobu, który to tytuł prawny podlega ochronie sądowej⁴⁴. Drugi to możliwość ograniczenia przez spółkę dostępu do takich korzyści osobom trzecim⁴⁵. W tym samym duchu definiowana jest kontrola w Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej. Jako przykład kontrolowanego zasobu podaje się *know-how* uzyskane przez spółkę dzięki pracom rozwojowym, jeżeli spółka kontroluje korzyści, które osiągnie przy wykorzystaniu takiego *know-how*⁴⁶.

Jeśli przełożyć powyższe na język prawny, oznacza to, że nie można przyjmować uproszczonego założenia, że posiadanie przez spółkę tytułu prawnego do danego zasobu, który jest skuteczny *erga omnes*, oznacza na pewno, że taki zasób może być zakwalifikowany jako aktyw. Z drugiej strony, możliwe są tak ukształtowane stosunki obligacyjne (czy to na podstawie umów nazwanych, czy też nienazwanych), które spowodują, że spełniona będzie definicja kontroli nad zasobem, co pozwoli spółce zakwalifikować dany zasób jako aktyw. W konsekwencji, gdy mówimy, że aktywa określają majątek spółki, chodzi o majątek w rozumieniu rachunkowym, a nie prawnym.

⁴³ G. Świdarska [w:] *Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, red. G. Świdarska, Warszawa 2016, s. 67. Kontrola zasobów w sensie ekonomicznym jest czasami nazywana w literaturze „własnością gospodarczą” (por. M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *Rachunkowość...*, s. 55).

⁴⁴ MSR 38 zastrzega jednak, że brak takiego tytułu nie powoduje automatycznie braku możliwości uznania danego zasobu za aktyw, ale że udowodnienie istnienia potrzeby rachunkowej sprawowania takiej kontroli może być utrudnione.

⁴⁵ Por. rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z 3.11.2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.Urz. UE L 320, s. 1), MSR 38 „Wartości niematerialne”, pkt 13.

⁴⁶ Zob. *Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej* [w:] IASB, *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości...*, pkt 4.12, s. 52.

Rozumienie kontroli na gruncie rachunkowości jest jednym z przejawów zasady o charakterze bardziej ogólnym, tj. prymatu treści ekonomicznej nad formą prawną⁴⁷. Zasada ta została wyrażona zarówno w ustawie o rachunkowości (art. 4 ust. 2), jak również w MSR/MSSF (pkt 4.6. Założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej). Zgodnie z tą zasadą transakcje i zdarzenia należy rozpatrywać na potrzeby rachunkowości zgodnie z ich znaczeniem gospodarczym, niezależnie od formy prawnej. Wskazuje się na przykład, że zasada ta znajduje swoje odzwierciedlenie w następujących obszarach: „leasingu (kryteria ogółu korzyści i ryzyka, a nie tylko formy prawnej), fuzji (zastosowanie metody nabycia, mimo połączenia w myśl przepisów Kodeksu spółek handlowych), skonsolidowanych sprawozdań finansowych (prezentacja grupy jako jednostki, niezależnie od osobowości prawnej jednostek stanowiących skład grupy) i instrumentów finansowych (zasady rachunkowości zabezpieczającej)”⁴⁸. Przejawem tej zasady jest także naruszenie ogólnie przyjętych zasad prawa, jak chociażby *superficies solo cedit*. W tym przypadku zasady rachunkowości dopuszczają oddzielenie „własności gruntu” od „własności budynku”, niezależnie od stanu prawnego danej nieruchomości. Umożliwiają tym samym zakwalifikowanie „własności gruntu” jako aktywa jednego podmiotu, a „własności budynku” jako aktywa innego podmiotu⁴⁹.

3.2.3. Zdarzenia przeszłe

Aktywami mogą być tylko te zasoby, które wynikają ze zdarzeń przeszłych. Przykładowe zdarzenia przeszłe, które mogą powodować powstawanie aktywów, to m.in.: zakup, wytworzenie we własnym zakresie, wniesienie wkładu do spółki, połączenie

⁴⁷ Ang. *substance over form*.

⁴⁸ Cyt. A. Helin, *Ustawa o rachunkowości. Komentarz*, Warszawa 2017, komentarz do art. 4, nb 16.

⁴⁹ Podobne koncepcje są widoczne także na gruncie innych gałęzi prawa. W zakresie prawa podatkowego wprowadzony do Ordynacji podatkowej art. 119a („klauzula obejścia prawa podatkowego”) jest przejawem zastosowania prymatu treści gospodarczej nad formą, przy czym jest to niepełne rozumienie tej zasady. Z punktu widzenia rachunkowości zasada ma charakter uniwersalny, tzn. stosuje się ją niezależnie od tego, czy jest to „korzystne”, czy „niekorzystne” dla danego podmiotu. W prawie podatkowym nadal prym wiedzie zasada prymatu formy nad treścią, a tylko tam, gdzie zastosowanie określonej formy daje korzyść dla podatnika, ma zastosowanie zasada prymatu treści nad formą w celu pozbawienia podatnika tejże korzyści (zob. W. Sztuba, *Efektywne opodatkowanie przedsiębiorstw*, Warszawa 2016, rozdział IV, pkt 1.1.2). Na gruncie prawa cywilnego pewną analogią jest rozpowszechnianie się koncepcji „przebicia zasłony korporacyjnej” (ang. *piercing of corporate veil*), zgodnie z którą w konkretnym stanie faktycznym możliwe jest pominięcie ochrony, jaką daje osobowość prawna spółki, która to osobowość prawna została wykorzystana w celu sprzecznym z przeznaczeniem prawa, istotą spółki bądź też z pokrzywdzeniem osób trzecich. W tym kontekście koncepcja „przebicia zasłony korporacyjnej” także pomija formę prawną na rzecz prymatu pewnych realiów gospodarczych, które w tym przypadku sprowadzają się najczęściej do zapewnienia skutecznej ochrony innym uczestnikom obrotu (zob. także R. Szczepaniak, *Bezskuteczność względna czynności prawnej jako skutek nadużycia prawa do posługiwania się formą osoby prawnej*, PPH 2009/1, s. 47–54, oraz P. Słup, *Nadużycie formy spółki a nadużycie prawa (Uwagi na marginesie wyroku Sądu Najwyższego z 17.03.2015 r., I PK 179/14)*, „Rejent” 2019/6, s. 84–106).

spółek. Nie będą aktywami te zasoby, które spółka dopiero planuje nabyć lub które powstaną dopiero w przyszłości (np. planowana inwestycja czy patent, który jeszcze nie istnieje).

Powyższe oznacza, że każde zdarzenie (operacja gospodarcza) może mieć (i najczęściej ma) wpływ na stan aktywów. Skoro bilans jest miejscem, gdzie prezentowane są aktywa (zasoby, jakimi dysponuje spółka), które powstają w wyniku zdarzeń przeszłych, to każde zdarzenie może spowodować powstanie aktywa, jego utratę oraz zmianę jego wartości. Tym samym bilans zawsze zawiera dane historyczne, które wynikają ze zdarzeń przeszłych, i nigdy nie może być traktowany jako prognoza danych na przyszłość. Dodatkowo, skoro bilans jest sporządzany na określony dzień, a stan aktywów zależy od zdarzeń przeszłych, to dane zawarte w bilansie są aktualne tylko na dzień, na który bilans został sporządzony. Każde zdarzenie następujące po dniu, na który został sporządzony bilans, wpływa na aktywa (a tym samym na pasywa – zgodnie z podstawowym równaniem bilansowym) i powoduje zmianę danych bilansowych.

Ujmując to inaczej, bilans sporządzony na dzień 1 stycznia danego roku może prezentować zupełnie odmienne aktywa niż bilans sporządzony na dzień 2 stycznia tego samego roku, ponieważ między 1 a 2 stycznia tego samego roku mogło mieć miejsce zdarzenie, które spowodowało istotną zmianę po stronie aktywów (np. pożar hali produkcyjnej, sprzedaż składnika majątku o bardzo dużym zyskiem/stratą, uprawomocnienie się wyroku zasądającego istotne odszkodowanie itd.). Tym samym informacja o stanie aktywów (majątku) zawarta w bilansie jest zawsze w większym lub mniejszym stopniu zdezaktualizowana. Od dnia, na który został sporządzony bilans, do dnia, w którym użytkownik sprawozdania finansowego (np. biegły rewident, wspólnik) korzysta z danych zawartych w bilansie, mija czas, w którym miały miejsce zdarzenia, które wpływają na stan aktywów⁵⁰.

3.2.4. Przyszłe korzyści ekonomiczne

Ustawa o rachunkowości nie zawiera definicji przyszłych korzyści ekonomicznych. Zostały one natomiast zdefiniowane w KSR nr 4 „Utrata wartości aktywów”⁵¹ oraz w Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej. Zgodnie z polskimi regulacjami przez przyszłe korzyści ekonomiczne należy rozumieć tkwiący w danym

⁵⁰ Na marginesie warto dodać, że w rachunkowości sam upływ czasu może być „zdarzeniem gospodarczym”, na przykład w sytuacji określania wartości przeterminowanych należności (naliczenie odsetek ustawowych) czy określania wartości środków trwałych (naliczenie amortyzacji, tj. stopnia zużycia środka trwałego).

⁵¹ Krajowe Standardy Rachunkowości są wydawane na podstawie rozporządzenia Ministra Finansów z 28.11.2001 r. w sprawie zakresu działania i sposobu organizacji Komitetu Standardów Rachunkowości (Dz.U. z 2021 r. poz. 1566) w formie komunikatów Ministra Finansów.